

CASA-Actueel: Hemel & Hel

Arnhem hoog! Onze stad was al kampioen in de herbestemming van verweesd vastgoed, maar na alle leegstaande kantoren, moeten nu ook de Arnhemse kerken eraan geloven. Tijdens CASA-Actueel op dinsdag 9 april passeerden verschillende voormalige kerkgebouwen de revue. Tot slot daalden we af naar de onderwereld voor de recente opgravingen van de Broerenkerk en het verhaal over de Nachtgracht.

Het kan niemand in de stad ontgaan zijn; na dik een decennium is de toren van de Eusebius eindelijk uit de steigers. Arnhems icoon is 'bouwfysisch weer up to date zodat we in ieder geval weer vijftig jaar van het gezeur af zijn', aldus bouwmanager of beter 'bouwmeester' Peter Koelewijn. Dankzij zijn team staat de toren te stralen als nooit tevoren. Dag én nacht. Dat laatste is de verdienste van Esther Lipsch die het nieuwe lichtplan ontwierp. De toren is niet meer 'plat' verlicht, zoals voorheen het geval was, maar speelt met licht en schaduw om zo de decoraties beter zichtbaar te maken. Om die reden zijn ook twee glazen uitkragende balkons toegevoegd. Koelewijn: 'Een kerk maakte je niet voor het publiek, maar wij leven in een andere tijd. Daarom hebben we een weg door het carillon heen gezocht om bezoekers een fantastisch mooi uitzicht op de bouwsculptuur en de stad te bieden'. In het verlengde daarvan wordt nu gekeken of er een route door de goten van koor en schip mogelijk is om zo ook de luchtboogbeelden aan het publiek te tonen. De restauratie is in ieder geval nog niet afgerond, er wordt nu vooral druk gewerkt aan het interieur om de kerkzaal voor de herdenking van de Slag om Arnhem in september gereed te hebben.

Als het aan directeur Meike Verhagen ligt hangt daar in de nabije toekomst een werk van de Argentijnse kunstenaar Tomas Saraceno, bekend om zijn 'Cloud Cities', 'zwevende' interactieve installaties waarvan er tien jaar terug een tijdens Sonsbeek te zien was. Ieder jaar een interactief 'kunstwerk van formaat' als verantwoorde publiekstrekker is één van de profielen die zij nu onderzoekt om invulling en nieuw elan te geven aan de Eusebiuskerk na de restauratie. De kerk zou als 'erfgoedlocatie' ook onderdak kunnen bieden aan een bezoekerscentrum over de Gelderse geschiedenis of als 'zaalverhuurcentrum' aan feesten en partijen, maar dan wel meer high-end dan nu het geval is. Met haar profielen stipte Verhagen in feite een belangrijke actuele opgave aan in Arnhem en de rest van Nederland: wat te doen met al die lege kerkgebouwen? Onlangs zijn lokaal een aantal interessante alternatieven gerealiseerd. Zo vormt de Walburg de tijdelijke herberg van Museum Arnhem, dat hier actuele kunst en Arnhems talent exposeert. Architect Arno Geesink presenteerde het 'museummeubel' dat KRAFT hiervoor ontwierp. De voormalige Lutherse kerk is omgetoverd tot 'Bizar Bazar', een hotel-restaurant en bazaar ineen, dat zo lijkt weggelopen uit Duizend-en-een-nacht. Het ontwerpersduo Ruud-Jan Kokke en Petra Hartman maakte slim (her)gebruik van de aanwezige architectonische kwaliteiten en het kerkmeubilair. Buurman en oud-parochiaan Eelco Schwirtz ontfermde zich over de Heilig Hartkerk, dat naar ontwerp van Jeroen ter Maat (Strategie Architecten) werd getransformeerd tot Gezondheidscentrum Gulden Hart. Hier kun je niet alleen terecht voor geestelijk heil, maar ook voor fysieke noden.

Hoe verschillend ook qua invulling, de architectonische oplossing is telkens een variant op het box-in-a-box-principe om onomkeerbare ingrepen zoveel mogelijk te vermijden. Vroeger ging men minder omzichtig met het religieus erfgoed om bleek uit de presentatie van stadsarcheoloog Martijn Defilet, die betrokken was bij de recente opgraving van de in 1805 gesloopte Broerenkerk aan de Broerenstraat. Dankzij eerdere opgravingen bij de Trans heeft men inmiddels een goed beeld van het voormalig kloostercomplex waartoe deze kerk behoorde. Bovendien zijn restanten van de stadsmuur, een molen en stadskasteel (misschien wel de Rodenburg) opgegraven. Grote vondst – naast riddersporen, knekels en een klymaspuit uit de negentiende eeuw – is het bewijs dat vertakkingen van de rivier daadwerkelijk langs de stad liepen. De Rijn heeft dus meer betekend voor Arnhem dan doorgaans wordt aangenomen, concludeert Defilet. Tot slot vertelde Erik Laurentzen, hoofd water- en rioolbeheer bij de Gemeente, vol trots en in vol ornaat een fascinerend verhaal over de restauratie van Arnhems antieke hoofdriool, dat na zo'n honderdvijftig jaar gebruik op instorten staat. De restauratie van dit ondergrondse bouwwerk is een uniek project omdat het allemaal van binnenuit gebeurt. Met woorden alles moet door een mangat van 60 x 60 centimeter! Dat is nog nooit eerder gedaan en daarom wordt de restauratie van de Nachtgracht wereldwijd gevolgd. Arnhem hoog! Ook onder het putdeksel.